

Autorka DP: Bc. Eva Hlaváčková

Ústav českého jazyka a teorie komunikace, FF UK

Název DP: **Kompenzační strategie ve výuce češtiny jako cizího jazyka: Porovnání mluvených a psaných komunikátů**

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Milan Hrdlička, CSc.

Oponentka: Mgr. Svatava Škodová, Ph.D.

Katedra českého jazyka a literatury, FP TUL

Diplomová práce je tematicky zaměřena na jevy, jejichž výskyt a způsoby realizace v češtině cizinců nejsou v rámci oboru čeština jako cizí jazyk nejen zmapovány, což ukazuje naprostá absence jevu v odborné literatuře, ale většinově o nich nemají, jak se ukazuje při různých školeních, povědomí ani samotní praktici. Kompenzační strategie, jejich popis a uplatnění jsou zahrnuty v SERR a jejich užití je jednou z nebytných dovedností žáků jakéhokoliv cizího jazyka, přičemž platí, že čím nižší je jazyková úroveň žáka, tím výraznější je potřeba užití kompenzačních strategií.

Diplomantka předkládá velmi obsáhlý přehled různých teoretických koncepcí, které se kompenzačními strategiemi zabývají. V tomto přehledu se zaměřuje zvl. na popis a představení jednotlivých klasifikací. Na této části je třeba vyzdvihnout, že vzhledem k nedostatku domácí literatury, pracuje diplomantka výhradně s literaturou zahraniční, konk. anglickou. V seznamu literatury je uvedeno 8 anglických monografií, 17 anglických článků (v opozici k pouhým devíti českým zdrojům). Zároveň však pokládám toto pozitivum za sekundární negativum práce. Autorka představuje 5 koncepcí kompenzačních strategií, avšak toto představení je wikipedického charakteru, tj. v textu nacházíme na 19 stranách přehledy klasifikací a termínů, které však nejsou nijak komentovány a porovnávány, jsou pouze představeny jako existující stav, ze kterého autorka následně vybírá jednu koncepci, kterou sama využívá (opět bez řádného zdůvodnění výběru koncepce). Domnívám se, že v teoretické části DP by měl diplomant obecně ukázat více intelektuálních dovedností, než je pouhé vyhledání literatury vztahující se k tématu a její přehledování.

V empirické části diplomantka podle svých slov „*analyzuje konkrétní mluvené a psané produkce jinojazyčných mluvčích.*“ (Srov. abstrakt.) Bohužel, musím konstatovat, že nic

takového, co lze nazvat analýzou, v práci nenacházím. Autorka zde z představeného přehledu vybírá jednu z koncepcí a k této koncepci uvádí české příklady ilustrující dílčí typy kompenzačních strategií, tento postup nepokládám za kvalitativní analýzu.

Dále autorka v abstraktu deklaruje, že: „*Na základě příkladů získaných ze zkoumaného materiálu byla provedena analýza způsobů realizace kompenzačních strategií a srovnání výskytu jednotlivých typů kompenzačních strategií v mluvených a psaných komunikátech.*“ Opět musím konstatovat, že nic takového v práci nenacházím, pokud tím autorka nerozumí to, že pouze konstatuje, že v psaném či mluveném komunikátu danou strategii našla či nikoliv. Ačkoliv autorka deklaruje, že jejím cílem není frekvenční analýza, přesto se v závěru nezdrží komentářů o nespécificky pojaté četnosti užití některých kompenzačních strategií (*v hojně míře využíván, mnohem častější, velmi častá, jsou často kombinovány*), tyto závěry jsou zcela intuitivní a práce pro ně neposkytuje žádnou oporu.

Autorce bych doporučila, aby si prostudovala základní informace o rozdílech mezi psanou a mluvenou podobou jazyka, tyto informace by jí pomohly formulovat hypotézy ohledně výskytu určitých jevů v těchto typech komunikátů, a nemuseli bychom se je následně dočítat jako objevené závěry práce, např. *...nejzásadnější rozdíl mezi mluvenou a psanou produkcí tvoří nepochybně nejazykové a kooperativní strategie, které hrají v mluvené komunikaci nezastupitelnou roli, avšak v psané komunikaci nejsou realizovatelné, ... Signifikantním rozdílem mezi oběma typy komunikátů je také charakter komunikační situace.* Atp. v celém předělovém odstavci závěru na s. 72-73.

Materiálovou základnu pro svou „analýzu“ autorka čerpá ze dvou zdrojů, jednak ji tvoří vlastní nahrávky z vyučovacího procesu, jednak texty z žákovského korpusu Merlin.

K této datové základně je třeba poznamenat následující. Autorka nahrávání hodin a jejich následnému přepisu jistě věnovala enormní množství času a energie, které však v práci nedokázala nijak zúročit. K čemu slouží přepis celé vyučovací lekce uvedený v příloze práce? Prosím diplomantku, aby v rámci obhajoby vysvětlila, proč nahrávky přepisovala? Proč např. nepřepsala jen některé části, které pak v práci uvádí jako doklady určitých jevů?

K čerpání datové základny pro „analýzu“ psaných kompenzačních strategií autorka využila korpus Merlin. Jak sama v závěru konstatuje, byla tato volba nevhodná, protože obsažené materiály byly získány v rámci zkoušek, ve kterých uchazeč nechce a nemůže explicitně využívat žádné kompenzační strategie poukazující na jevy, které neovládá. Prosím,

aby diplomantka v rámci obhajoby vysvětlila, proč nevyužila materiál žakovského korpusu CzeSL, ve kterém jsou obsaženy i rukopisy textů, resp. i v digitalizovaných textech jsou zachovány škrty, opravy, atd. a kompenzační strategie v něm lze nalézt v celém rozsahu, který autorka deklaruje.

Z jazykového a stylistického hlediska v práci zaznamenávám výrazný předěl mezi teoretickou částí, opřenou stylisticky a následně i jazykově převážně o zahraniční zdroje, a částí empirickou, kterou diplomantka formuluje zcela samostatně.

Vlivem angličtiny se do práce dostávají některé obraty, které nepovažuji za terminologicky vhodné, např. užití slovo *učení*, které diplomantka nevhodně užívá namísto *učení se*, které je v češtině významově odlišné. Kapitola nazvaná *Komunikační strategie versus strategie učení* je kvůli této záměně zcela zavádějící.

Dále diplomantku prosím, zda může z některého z používaných odborných anglických textů doložit, že se v něm vyskytuje slovo *communiques* ve významu, ve kterém jej užíla v anglickém překladu titulu práce. Překlad jsem konzultovala s několika anglisty, kteří shodně možnost tohoto užití neakceptovali.

Ačkoliv by bylo možné vznést k empirické části práce rozsáhlou řadu komentářů a dotazů, omezím se jen na několik následujících.

Pro identifikace kompenzačních strategií uvádí autorka (s. 45) některé ukazatele, tzv. markery, strategií; tyto ukazatele však jsou anglické, např. *I mean*. Proč nestanovila výčet ukazatelů, které užívají mluvčí češtiny? Je možné, abyste je uvedla v průběhu obhajoby? V rámci popisu ukazatelů kompenzační strategie je tamtéž uvedeno, že k rozeznání strategie „*může napomoci to, že se pisatel něčemu evidentně vyhýbá.*“ Z anglické literatury jistě víte, že toto je velmi problematická strategie z hlediska popisu a je třeba ji došetřovat v kombinaci s přímou elicitací jevů; není proto možné uvést ji jako identifikátor strategie.

Prosím autorku, aby při obhajobě ještě jednou vymezila strategii, kterou pojmenovává jako *přibližný odhad*, např. s. 54, resp. prosím o vysvětlení, proč zvolila pro strategii toto pojmenování.

Na s. 59 nesouhlasím s příklady, které autorka zahrnuje pod strategii *vytváření neologismů*, a to z toho důvodu, že se nedomnívám, že postupy vedoucí ke vzniku uvedených slov neodpovídají podstatě termínu neologismus, ale jsou to jen nevhodně či chybně

aplikované principy odvozování či ohýbání slov. Pokud z práce chybně vyrozumívám podstatu popsané strategie, mohlo by pomoci, kdyby autorka v rámci obhajoby definovala, jak rozumí termínu neologismus. Z práce totiž vyplývá, že neologismem je např. i chybně vytvořený slovesný tvar (resp. tvar, který vzniká chybnou aplikací přípony jiného paradigmatu), např. s. 61 *tisknuješ* nebo chybným výběrem předpony *umalovat*.

Přes uvedené výhrady, oceňuji významné množství práce, která diplomantka do DP investovala. DP doporučuji k obhajobě a navrhuji ji hodnotit stupněm **dobře**, pokud bude obhajoba realizována uspokojivým způsobem.

V Brně 9. 9. 2015

Mgr. Svatava Škodová, Ph.D.